

Дата надходження до редакції: 30.04.2013
Рецензент: д.е.н., професор Тивоненко І.Г.

УДК 330.332.2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н. В. Лиса, Уманський національний університет садівництва

Проведено дослідження розвитку та наведені пропозиції з вдосконалення матеріально-технічного забезпечення підприємства харчової промисловості. Подано рекомендації щодо підвищення ефективності використання наявних основних засобів та прискорення оновлення основних засобів промислових підприємств в умовах обмежених ресурсів

Ключові слова: матеріально-технічне забезпечення, харчова промисловість, основні засоби, економічна ефективність.

Постановка проблеми: Незважаючи на певні позитивні досягнення посткризової економіки в харчовій промисловості, залишається широке коло економічних проблем, що вимагають уваги науковців та фахівців харчової галузі, зокрема в частині стану оновлення основних засобів, ефективності їх використання, переходу на інноваційну модель розвитку харчових підприємств та залучення інвестиційних ресурсів в сектор реального інвестування харчової промисловості. Ступінь зносу основних засобів підприємств харчової промисловості становить 58%, половина промислового обладнання вичерпала свій ресурс і має вік більше 20 років. Кількість інноваційно-активних підприємств харчової промисловості Одеської області у 2012 році склала 4,8% загальної кількості, більшість з яких все ще залишаються збитковими, рентабельність харчових підприємств залишається на низькому рівні і складає 1,2%, а незадовільний стан фінансового забезпечення та оновлення основних засобів харчових підприємств набув хронічно негативного характеру. Харчова промисловість є пріоритетною галузю економіки України, проте сьогодні на багатьох підприємствах галузі використовується застаріле обладнання й технології, що негативно впливає на економічну та продовольчу безпеку держави.

Аналіз наукових досліджень. Питанням дослідження процесів відтворення основних засобів підприємств харчової промисловості та аграрного виробництва, а також інвестування присвячено наукові праці Дем'яненка М.Я., Гришової І.Ю., Маліка М.Й., Кірейцева Г.Г., Цалко Ю.С., Огійчука М.А., Поддєрьогіна А.М., Жаліла Я.А., Русана В.М., Потьомкіна Л.М., Красноруцького О.О., Макаренка П.М., Маліка М.Й., Мармуль Л.О., Мосіюка П.О., Новікова Ю.М., Підлісецького Г.М., Саблука П.Т. та ін. Стратегії розвитку інноваційного потенціалу економічного підприємств харчової промисловості розробляються за допомогою наукових досліджень Лупенка Ю.О., Замлінського В.А., Гнатєвой Т.М., Галицького О.М., Топіхи І.Н., Трегобчука В.М., Черевка Г.В., Чупіса А.В. та ін. Проте,

питання побудови організаційно-економічного механізму підвищення ефективності використання основних засобів є актуальними та такими, що потребують додаткового опрацювання.

Постановка завдання. Дослідити стан, ефективність використання та перспективи відтворення основних засобів харчових підприємств Одеської області на запропонувати організаційно-економічний механізм підвищення ефективності їх використання на матеріалах підприємств Одеської області.

Виклад основного матеріалу. Потенціал регіональної харчової промисловості задовольняти потреби внутрішнього і зовнішнього ринків в харчових продуктах визначається досягнутим рівнем розвитку галузі та можливостями докорінного підвищення ефективності її функціонування в перспективі. Причинами негативних тенденцій, що прослідковуються в наукових працях [1-5] та падіння обсягів виробництва харчової промисловості у всіх регіонах країни на протязі 2008-2010рр. пояснюється наступними причинами. По-перше, світовими тенденціями та виявами загальної економічної кризи країни, які характеризувались зниженням платоспроможності населення, по-друге, недосконалим державним регулюванням, що спричинило скорочення інвестиційних потоків в галузь, скороченням власної сировинної бази через занепад аграрного сектору, структурну розбалансованість харчової промисловості, по-третє, збільшення частки імпорту та її вплив на ціну вітчизняної продукції, по – четверте, посиленням процесів міжгалузевої поляризації щодо забезпеченості основними засобами та їх зношеності.

Для підвищення ефективності виробництва харчової продукції та забезпечення країни високоякісними екологічно безпечними продуктами при мінімальних затратах енергії, сировини, людського капіталу необхідно забезпечити високий технологічний рівень, що в першу чергу характеризується станом, динамікою оновлення, ефективністю використання інноваційного обладнання та високотехнологічних основних засобів.

Згідно статистичних даних [6], реальна вартість основних засобів підприємств харчової промисловості нарощується з року в рік, проте темпи нарощення не є достатніми для інноваційного оновлення галузі і мають нестабільну тенденцію.

Індекси оновлення основних засобів з 2008 по 2012 р.р. поступово збільшувались, вартість основних засобів, що вибували щорічно за зазначений період, суттєво не змінювалась.

Таблиця 1 Динаміка показників ефективності використання основних засобів підприємств харчової промисловості, тис грн.

Показники	2008р.	2009р.	2010р.	2011	2012
Основні засоби	806352	840956	1322983	1481426	1541349
Вартість введених основних засобів	87526	136691	167534	215817	100711
Індекс оновлення	100.8	156.2	122.6	128.8	146.7
Вибуло основних засобів	39934	42151	44014	43798	67568
Ступінь зношеності, %	50.2	51.4	52.0	55.9	51.6
Виробнича віддача	1.66	1.63	1.55	1.60	1.61
Виробнича місткість	0.60	0.61	0.65	0.63	0.62
Виробнича озброєність	49775	58400	94499	124490	149646

Джерело: розраховано за даними Управління статистики Одеської області

Основним джерелом оновлення основних засобів підприємств харчової промисловості Одеської області залишаються власні кошти підприємств, проте в регіоні активізувались процеси залучення іноземних інвестицій, спрямованих в аграрний сектор та харчову промисловість.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених до підприємств агропромислового комплексу станом на 01.01.2013р. по Одеському регіону становив \$ 188,5 млн., або 11,6 % від загальної суми надходжень прямих іноземних інвестицій в економіку області.

В аграрну галузь внесено \$ 13,0 млн. прямих іноземних інвестицій, до підприємств харчової та переробної промисловості вкладено \$ 175,5 млн., що становить 49,9 % від загальної суми прямих іноземних інвестицій, внесених у переробну промисловість області.

Іноземні інвестиції надходили з 24 країн світу, найбільші капітали у вигляді коштів та технологічного обладнання інвестори спрямували для переробки насіння соняшнику і виробництво олії, жирів, фруктових і овочевих соків, перевалки зернових та олійних культур.

Основними підприємствами, які отримали іноземні інвестиції являються ТОВ "Українська чорноморська індустрія", ТОВ "Одеський портівий виробничо-перевалочний комплекс", ТОВ "Олійні технології", СП у формі ТОВ "Вітмарк Україна" та інші

З метою пошуку іноземних партнерів по налагодженню взаємовигідного співробітництва та збільшенню інвестиційних надходжень в агропромисловий комплекс та харчову промисловість Одеської області, ряд харчових підприємств взяли участь у Міжнародній виставці-ярмарку "Зелений тиждень" та в Міжнародних спеціалізованих виставках міцних алкогольних напоїв "Високий градус" та "Вино і виноробство". В рамках виставок відбулися XII Міжнародний професійний дегустаційний конкурс "Одеський залив" та IX Міжнародний форум виноробів та енологів.

За рахунок коштів державного бюджету, че-

рез механізм реалізації цільових програм, для підвищення ефективності та покращення фінансово-економічного стану підприємствам харчової промисловості надана фінансова підтримка в сумі 103,5 млн.грн.

Загальна сума коштів, отриманих з обласного бюджету харчовими підприємствами області становила 38,7 млн. грн., з місцевих бюджетів – 1,7 млн.грн. 242 підприємства агропромислового комплексу отримали близько 781,4 млн. грн. кредитів, що на 54,7% більше рівня 2010 року, в тому числі короткострокових – 661,3 млн.грн., середньострокових – 77,5 млн. грн., довгострокових – 42,6 млн.грн. За державної підтримки 76 підприємств агропромислового комплексу залучили 261,6 млн. грн. кредитів, на здешевлення яких з держбюджету отримано 16,7 млн.грн.Кредити надавались під відсоткову ставку 15-19%.

Всі загально національні негативні тенденції інноваційного розвитку вітчизняної економіки притаманні і харчовій промисловості України з її специфікою виробництва, та проблемами низької якості та невідповідності європейським стандартам продукції, несанкціонованим залученням ГМО, нерегламентованим використанням шкідливих речовин при виробництві харчової продукції тощо Головними напрямками розвитку інновацій в харчовій промисловості сьогодні визнано: удосконалення біотехнологічних процесів переробки сільськогосподарської сировини, враховуючи одержання нових видів продуктів загального та спеціального призначення з використанням ферментних препаратів та біологічно активних речовин; удосконалення системи зберігання продовольства на всьому шляху пересування сировини і готової продукції, від поля або ферми до споживача, що забезпечує максимальне зберігання якості та зниження втрат біологічної цінності продуктів; використання побічної сировини харчової промисловості для виробництва повноцінних продуктів харчування і високоякісних кормів для тваринництва; створення технології виробництва якісно нових харчових продуктів з на-

правлено зміненим хімічним складом, відповідно до потреб організму людини; забезпечення максимального збереження харчової цінності і якості продукції за рахунок застосування сучасних технологій і обладнання, що виключають можливість бактеріального, хімічного і фізичного забруднення; удосконалення нормативно-методичної бази державного нагляду за якістю і безпекою харчових продуктів і продовольчої сировини з метою контролю умов виробництва, закупки, поставки, транспортування, збереження і реалізації продукції, створення системи виробництва харчових продуктів гарантованої якості; створення сучасної інструментальної і аналітичної бази контролю якості і безпеки продовольчої сировини та харчових продуктів.

Галузеві проблеми розвитку та інноваційно-технологічне відставання підприємств харчової

промисловості диктує проведення комплексного глибинного аналізу сучасної ситуації харчової промисловості, розробки ефективних інноваційних механізмів та перехід на інші моделі управління, що спрямовані на розв'язання проблем інноваційної діяльності галузі, стимулювання державної підтримки реалізації розвитку інвестиційно-інноваційних національних програм, підвищення конкурентоспроможності харчової промисловості як пріоритетної галузі національної економіки тощо. При здійсненні аналізу структури інвестиційних потоків харчової промисловості України можна відзначити, що питома вага власних джерел формування інвестиційних потоків галузі в 206-2010рр. складає 55,7%-57,8% що суттєво знижує рівень конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання. (рис 1)

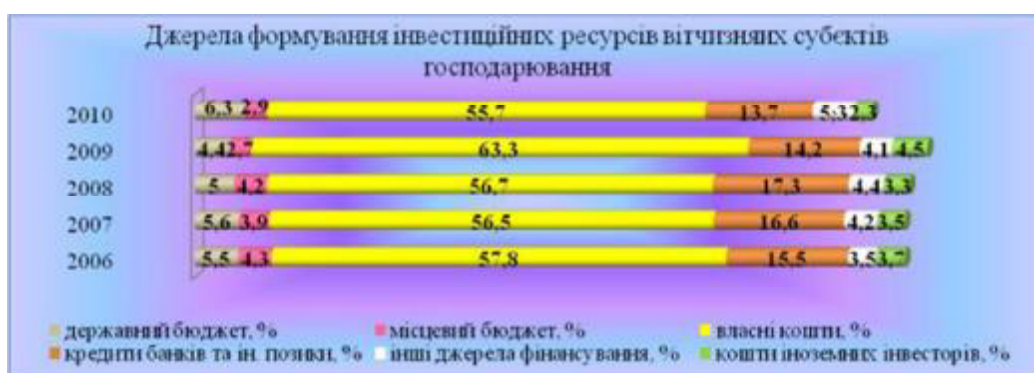

Рис. 1. Структура інвестиційних ресурсів підприємств харчової промисловості

масштаби нарощення інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості залишаються досить низькими. За останні роки 2006-2010рр. кількість підприємств, що розширювали інноваційний потенціал майже не змінилась, окремі харчові підприємства (менше 5%) залучали нові технології, спостерігається скорочення майже вдвічі впровадження виробництва інноваційних видів продукції, виробів і матеріалів (з 877

до 455 найменувань). Питома вага інноваційних продуктів в загальному обсязі реалізованої промислової продукції знизилась з 5,3 % до 4,1 %.

Для підприємств харчової промисловості України характерні низькі темпи відтворювальних процесів і, відповідно, високі коефіцієнти зносу основних засобів та низькі коефіцієнти використання виробничих потужностей (табл. 2).

Таблиця 2 Динаміка відтворення основних засобів у харчовій промисловості України

Показник	2005		2010		2011		2012	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Основні засоби	57037	100	65749	100	73659	100	81778	100
Введено в дію нових основних засобів	720212,6	12,6	7895	12,0	6418 8	8,7	5763	7,0
Ліквідовано основних засобів	288	0,5	474	0,7	343	0,5	965	1,2
Ступінь зносу	-	45.5	-	44.8	-	45.6	-	45.7

Розраховано автором за даними Держкомстату України

Це викликано тенденціями, які тривалий час були характерні для економіки України. Накопичення основних засобів замість інтенсифікації їх заміни, низькі обсяги інвестицій у промисловість, недостатні обсяги вибуття та заміни морально та фізично зношених основних засобів призвели до уповільнення відтворювальних процесів і накопичення фізично та морально застарілого обладнання.

Причини, що зумовили та посилюють вияв-

лені негативні тенденції в розвитку галузі є досить різноманітними. Просте відтворення існуючої технологічної бази не зможе забезпечити Україні довгострокового економічного зростання галузі. Основою подальшого розвитку харчової промисловості мають стати дії щодо технологічного оновлення та структурної перебудови виробництва. Необхідно позбутися відсталості технічної бази харчової промисловості, збільшивши інвестиції у власне технічне переозброєння. Це

дозволить розширити внутрішній ринок та допомогти галузі поліпшити своє фінансове положення Незважаючи на те, що впровадження інновацій вважається одним із способів удосконалення структури виробництва, підтримки високих темпів розвитку й рівня прибутковості, вони досі не стали належним засобом підвищення конкурентоспроможності харчової промисловості.

Висновки. Більшість підприємств харчової промисловості потребують докорінного оновлення матеріально-технічної бази, оскільки умови конкурентної боротьби вимагають сучасного високотехнологічного та високопродуктивного устаткування і новітніх технологій, широкого залучення наукового і кадрового потенціалу. Основними домінантами побудови організаційно-економічного механізму підвищення ефективності використання основних засобів харчових підприємств залишаються підтримка конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, подальша диверсифікація виробництва, впровадження сертифікованих за євро-

пейськими стандартами виробництв та ресурсозберігаючих технологій. Функціональна спрямованість організаційно-економічного механізму підвищення ефективності використання основних засобів харчових підприємств повинна мати вектори приведення у відповідність до сучасних вимог розвитку техніко-технологічний рівень підприємств харчової промисловості до рівня розвитку економічно-розвинених країн шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату та підвищення інвестиційної привабливості, державної підтримки та виваженої амортизаційної політики. Окремим вектором механізму виступає інноваційний потенціал харчової промисловості та освоєння відповідних інноваційних щаблин на світових ринках, в процесі використання яких повинні бути вирішені питання нестачі ресурсів, зокрема кредитних та фінансових, низької ефективності впроваджених державних програм розвитку галузі, високих економічних ризиків, тривалим періодом окупності інноваційних проектів, недосконалої законодавчої бази та ін.

Список використаної літератури:

1. Борисова В.А. Напрями економічного відтворення ресурсного потенціалу АПК/ В.А.Борисова// Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит» - 2008. - №2(25). – С.236.
2. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств : методологія і механізми: [монографія]/ М.Й. Малік, О.А.Нужна. –К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 270 с.
3. Гнат'єва Т.М. Організаційно-фінансові аспекти управління інноваційним оновленням харчової промисловості України / Т.М. Гнат'єва// Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Полтава : ПДАА. – 2012. – Вип. 2 (5). – Т. 3. – С. 51–57.
4. Гнат'єва Т.М. Державна підтримка розвитку інноваційного простору національної економіки/ Т.М.Гнат'єва// Таврійський науковий вісник: науковий журнал. - Вип.80. – Херсон: ГриньД.Ф, 2012. - С.267-273
5. Гришова І.Ю. Оцінка фінансової політики у сфері управління активами молокопереробних підприємств АПК // І.Ю.Гришова / Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Чернівці:ЧТЕІ КНТЕУ, 2011. – Вип. I (41). Економічні науки. – С. 142-146.
6. <http://gorstat.kiev.ua/p.php3?c=2519&lang=1>
7. Гришова І.Ю. Стратегічні завдання фінансової політики аграрних підприємств / І.Ю. Гришова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Економічні науки. – Мелітополь : Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2010. – №3 (11). – С. 161-165.
8. Національна доктрина реформування та розвитку агропродовольчого комплексу України (проект)// Економіка АПК -2011. - № 4. – С.3-7.

Проведено исследование развития та сделаны предложения по усовершенствованию материально-технического обеспечения предприятий п пищевой промышленности. Рекомендации автора по вопросам повышения эффективности использования действующих основных средств и ускорения их обновления в условиях ограниченных финансовых ресурсов.

Ключевые слова: *матеріально-технічне забезпечення, харчова промисловість, основні засоби, економічна ефективність*

Research of development and the brought suggestions over is conducted from perfection of logistical support of enterprise of food industry. Resulted to recommendation on the increase of efficiency of the use of the present fixed assets and acceleration of updating of the fixed assets of enterprises in the conditions of limited.

Key words: *logistical support, food industry, fixed assets, economic efficiency.*

Дата надходження до редакції: 29.04.2013
Рецензент: д.е.н., гол.н.с., Гришкова І.Ю.